
ПРОБЛЕМИ УКРАЇНСЬКОЇ ЕТНОЛОГІЧНОЇ НАУКИ

Президія НАН України розглянула на своєму засіданні доповідь в. о. директора Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України доктора історичних наук Г. А. Скрипника «Українська етнологічна наука: проблеми і перспективи розвитку».

В обговоренні доповіді взяли участь перший заступник голови Державного комітету інформаційної політики, телебачення і радіомовлення України член-кореспондент НАН України С. П. Павлюк; голова Державного комітету в справах релігій доктор філософських наук В. Д. Бондаренко; директор Інституту археології НАН України академік НАН України П. П. Толочко; ректор Київського державного інституту театрального мистецтва ім. І. К. Карпенка-Карого академік Академії мистецтв України Р. Я. Пилипчук; член-кореспондент НАН України М. В. Попович.

Підсумки обговорення підбив президент НАН України академік НАН України Б. Є. Патон. Доповідач і учасники засідання підкреслили, що на сучасному етапі етнологічні проблеми виходять за межі академічної науки й набувають великої державної ваги і суспільної значущості.

Суспільні трансформації останнього десятиліття у Східній Європі позначилися на характері всіх гуманітарних наук, і етнології зокрема, актуалізували потребу в ефективнішому використанні здобутків національних культур для гармонізації міжетнічних відносин та суспільного життя, вироблення коректної державної етнополітики. Вони створили об'єктивні передумови для інтеграції української науки у світовий науковий процес, зумовили потребу в нових підходах до осмислення сучасних соціокультурних явищ з використанням теоретичних здобутків як вітчизняної, так і зарубіжної науки. Доконечність оновлення спектра дослідницьких методів етнології зумовлюється також потребою дослідження етнічної мозаїчності та багатокультурності міського середовища пострадянських країн, суспільних орієнтацій на пошук нової громадянської ідентичності.

Оптимальна парадигма розвитку сучасного народознавства передбачає застосування оновленої методології, узasadненої на постмодерністських соціологічних принципах, для висвітлення сутності феномена етнічності та студіювання багатокультурного міського середовища. Набуває актуальності реалізація комплексного підходу до вивчення людини шляхом синтезу методології культурної антропології з теоретичними засадами вітчизняної концепції етносу, яка враховує історичну парадигму розвитку суспільства, уможливорює розгляд етнічних спільнот як універсальних і оптимальних форм людського співжиття і взаємодії з природою.

Набуття Україною державного статусу актуалізує потребу в підготовці фахівців із зарубіжної етнології та розширенні спектра етнологічних досліджень з виходом на етнологію інших країн, що дає змогу осмислювати сучасні етнокультурні процеси у контексті світової науки. На часі розгортання досліджень етнокультурних проблем урбаністичного середовища, етнодемографічних та етнонаціональних процесів. Істотні структурні зміни культурно-мистецької сфери, необхідність вивчення української етнокультурної спадщини у контексті світових мистецьких здобутків зумовлюють зростання значення прикладних народознавчих досліджень, серед яких і здійснення екологічного моніторингу етнокультури, і з'ясування

передумов політичної та психологічної єдності української нації, і формування засад єдиного державного культурно-національного простору.

Коллективом Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України у координації з фахівцями Інституту народознавства НАН України та спеціалізованих кафедр вузів вже зроблено чимало для розв'язання окреслених проблем: завершується підготовка до друку «Української етнографічної енциклопедії», передано до видавництва перший том тритомної «Історії української етнографії» та перший випуск «Історико-етнографічного атласу України»; готується до видання семитомна праця «Українська етнокультурна спадщина» та розпочато створення банку даних з етнографії українців і національних меншин України.

Разом з тим у виступах наголошувалося на важливості належного осмислення ролі національної культури у відродженні духовності, зростанні національної самосвідомості та гармонізації міжнаціонального спілкування, реалізації нових наукових проектів і системи державних заходів, спрямованих на дослідження й розвиток національної культури у контексті загальноєвропейських художніх процесів. З-поміж важливих проблем української етнології — реалізація проекту суцільного фольклорно-етнографічного обстеження України і створення комп'ютерної бази даних з етнографії українців та етнічних груп.

Президія НАН України прийняла постанову з обговореного питання. У ній констатується важливе значення науково-організаційного забезпечення і координації етнологічних досліджень, прискорення видання фундаментальних етнографічних праць і створення комп'ютерної бази даних з етнографії українців та етнічних груп.

Постановою схвалено розроблений Інститутом мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України проект «Міжвідомчої наукової програми збереження, розвитку та дослідження української національної культури».

Актуальність розробки такої програми зумовлена передусім тим, що впродовж цілих століть в Україні не було державної системи охорони фольклорно-етнографічної спадщини народу, а різноманітні деструктивні чинники спричинили руйнацію традиційної моделі мікро- і макрокосму. Були підірвані здорові пріоритети та духовні цінності українського народу. Як наслідок — утворилися прогалини у вивченні української національної культури, превалювали тенденційні критерії оцінки доробку визначних культурних діячів та вчених України. Саме тому сьогодні гостро відчувається потреба в нових фундаментальних мистецтвознавчих працях, в енциклопедично-довідникових виданнях з етнології, фольклористики та мистецтвознавчих дисциплін у зв'язку з докорінними суспільно-політичними трансформаціями останнього десятиліття у Східній Європі. З утвердженням української державності створено об'єктивні передумови для інтеграції гуманітарної науки у світовий науковий процес, для подолання суспільствознавцями догматичної методологічної спадщини та для розробки неупереджених концепцій українського історичного та етнокультурного процесів, впровадження нових науково-методичних підходів до дослідження явищ професійної і народної творчості як складної синтетичної цілісності.

Виконання «Міжвідомчої наукової програми збереження, розвитку та дослідження української національної культури» сприятиме розв'язанню актуальних наукових та державно-національних проблем, сучасний стан розробки яких ще не є належним і не відповідає динамічним процесам державотворення.

Предметом пропонованої міжвідомчої програми повинні стати комплексні наукові дослідження в царині таких народознавчих дисциплін, як етнологія, фольклористика,

етномистецтвознавство та етнокультурологія, узasadнені новітніми методологічними підходами і засобами. Реалізація цих завдань актуалізується спеціальними правовими положеннями і організаційними заходами, спрямованими на збереження і розвиток національної культури, рекомендованими ЮНЕСКО державам — членам цієї організації (1989). Особливої ваги набуває розробка проблем розвитку етнокультури на зламі тисячоліть, що зумовлено інтенсивними міжетнічними контактами та взаємовпливами в сучасному світі.

Перед Інститутом мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського поставлено завдання підготувати проект зазначеної програми на розгляд Міжвідомчої наукової ради з координації фундаментальних досліджень і подати рекомендації щодо участі проекту в конкурсі Міністерства освіти і науки України з метою одержання цільового фінансування. Доручено також підготувати подання до Державного комітету з інформаційної політики, телебачення та радіомовлення України щодо внесення до Національної програми соціально значущих видань на 2002 р. та наступні роки таких праць:

з етнології — «Українська етнографічна енциклопедія», тритомна «Етнічна та етнокультурна історія України», фундаментальне дослідження «Матеріали до історико-етнографічного атласу» з житла, одягу та сільськогосподарських знарядь;

з мистецтвознавства — «Музична енциклопедія», «Український енциклопедичний кінословник», «Українська театральна енциклопедія», «Енциклопедія з українського образотворчого мистецтва», енциклопедичний словник «Художня культура південних та західних слов'ян XIX — початку XX ст.»;

багатотомних історій профільних наук — «Історія української етнографії» (в 3-х томах), «Історія української музики» (в 5-ти томах), «Історія українського образотворчого мистецтва» (в 3-х томах), «Історія української фольклористики» (в 2-х томах), «Історія українського театру» (в 3-х томах).

Президія затвердила такі основні завдання Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України в галузі досліджень національної культури:

— підготовка та видання визначених фундаментальних колективних праць;

— продовження видання багатотомної серії «Українська народна творчість» та започаткування корпусу видань «Українська етнокультурна спадщина»;

— здійснення екологічного моніторингу етнокультури;

— формування фактологічної бази сучасної і майбутньої етнологічної науки через реалізацію програми суцільного фольклорно-етнографічного дослідження України, регулярне проведення наукових експедицій і створення комп'ютерної бази з етнографії українців та етнічних груп;

— розробка пропозицій та рекомендацій для урядових установ щодо гармонізації міжетнічних взаємин та вироблення коректної державної етнополітики;

— вивчення культури і побуту національних меншин та української діаспори;

— дослідження з етнології зарубіжних країн.

Відділення літератури, мови та мистецтвознавства НАН України й Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України мають у

координації з Академією мистецтв України забезпечити виконання основних завдань у галузі дослідження національної культури, зокрема підготувати проведення III та IV щорічних міжнародних наукових конференцій «Україна на межі тисячоліть: етнос, нація, культура», в рамках яких необхідно передбачити щоквартальні семінари, «круглі столи», наукові читання з актуальних проблем методології сучасної науки, фундаментальних та прикладних досліджень.